కీలుబొమ్మలు

ప్లాటుఫారమంతా తిరిగి తిరిగి చివరికి ఒక సిమెంటు బల్లమీద కూలబడ్డాను. రైలు రావడానికి ఇంకా ఒక గంటకుపైగా వ్యవధి వుందని తెలిసింది.

రైలు రానంతసేపూ రైలు ఎప్పుడొస్తుందా? అని ఆరాటపడడం మనిషి స్వభావానికి ఒక నిదర్శనం.

మన జీవితసమస్యల సారాంశమంతా ఆ రైలు రావడం మీదే ఆధారపడి వున్నట్లు కొట్టుకుపోతాం. జీవితంలో ప్రతి జరుగబోయే పని గురించి ఇలాగే ఆతృత ననుభవిస్తాం.

కాని తీరా అది జరిగాక మనకు కొత్తగా జరిగినదేముంటుంది? రైలువచ్చాక మనం థర్డుక్లాసు ప్రయాణీకులమని మరొకసారి స్పష్టమైనట్లు, మన యథార్థ స్థితిని గుర్తుకు తెస్తుంది.

రెండు నెలల్రకితం సోమనాథం కలెక్టరుగా వస్తున్నాడని తెలిసినప్పుడు ఎంత సంబరపడిపోయాను! అదంతా తల్చుకుంటే నా మనసు అదొకలాగయి పోతుంది. ఆ చీకటి ఆవరించిన ప్లాటుఫారం బల్లమీద కూర్చుని, రైలుకోసం ఎదురుచూస్తూ గత రెండు నెలలుగా నాలో చెలరేగిన భావాలు నెమరువేసుకో సాగాను.

నా చిన్ననాటి స్నేహితుడూ, పైగా మా యింట్లోవుండి వారాలు చేసుకుని చదువుకున్నవాడూ, నాకు పై అధికారిగా వస్తున్నాడంటే నాకు ఎంత గర్వంగావుంది! తాసిల్దారునీ, హెడ్ఎక్కౌంటెంటునీ, మనసులోనే ఉద్దేశించి, 'ఇహ చూసుకోండి మీపని; మునపటిలా రోజూ నన్ను చీవాట్లుపెట్ట గలరేమో చూద్దాం. కలక్టరు నావాడు. మీరే నా చుట్టూ 'రికమెండేషన్' కోసం తిరుగుతారు' అనుకున్నాను. నన్ను విమర్శించి, వెటకారం చేసి రోజూ అవమానించే కొందరు తోటి గుమాస్తాలకు ఈ సంగతి తెలియాలి. అప్పుడు వాళ్ళ ఆట కట్టుతుంది.

నిజం చెప్పాలంటే, ఒక కొత్త ఆటవస్తువు కొనుక్కున్న కుర్రాడు తన తోటి పిల్లలముందు దానిని ఎంతగొప్పగా ప్రదర్శించి, ఘనతనూ, ప్రత్యేకతనూ పొందాలని ఎలా తహతహ పడిపోతాడో, అందరిముందూ అలా గొప్పతనం సంపాదించా లనుకున్నాను.

అసలు సంగతి తెలిసిన దగ్గర్నుంచీ నా జాతకమే మారిందనుకున్నాను. ఈ పదేళ్ల సర్వీసులోనూ, ఎన్ని కష్టాలూ, అవమానాలూ ఎదుర్కొన్నాను! అందరికీ నన్ను చూస్తే లోకువే! నేనూ వాళ్లలాగ నా క్రిందవాళ్లమీద ధాం ధూం లాడుతూ పై వాళ్ళని వంకర దండాలతో పలకరిస్తూ, నా గురించి నేను వున్నవీ లేనివీ డాబులు చెప్పుకుంటూ, పనిచేసేది గోరంతైతే కొండంత ఆర్భాటం చేస్తూవుంటే సమర్థుడి క్రింద

చెలామణీ అయ్యేవాణ్ణేమో. కాని తలవంచుకుని, నాపని నేను చేసుకుంటూ, ఎవరైనా పలకరిస్తే మర్యాదగా సమాధాన మిస్తూ, ఆఫీసరు ఎన్ని మాటలన్నా, నా తప్పుకూ ఇంకొకళ్ళ తప్పుకూ కూడా నన్నే తిట్టినా, తలవంచుకుని మౌనంగా వూరు కుంటూంటే నన్ను పట్టి అసమర్థుడిగా జమకట్టారు. అధికారుల తిట్లకూ ఇంట్లోనూ బయటా అందరు అనే నిష్ఠూరపు మాట లకూ ఏం జవాబు చెప్పాలో చేతకాక నోరుమూసుకు బ్రతుకు తున్నాను.

ఒకసారి ఆఫీసరుగారు నన్ను అన్న మాటలువిని ప్యూను గంగయ్య నాతో 'అలా ఊరుకుంటూ వచ్చేస్తారేమిటిసార్ ? గట్టిగా జవాబివ్వక, ఒకసారి గట్టిగా జవాబివ్వండి, రెండో సారి మీ జోలికిరాడు' అన్నాడు.

ఆరోజు ఆఫీసరుగారు గంగయ్యని పిల్చి 'ఏయ్ ! ఈ టేబిలు క్లీనుగా వుంచాలని తెలియదూ ?' అని కేకలేసారు. దానికి గంగయ్య' ఏయ్ అంటారేమిటిసార్ ! మేమూ మీలాటి మనుషులమే మాకు మానాభిమానాలున్నాయి ప్యూను ఉద్యో గానికి వచ్చామని అంత నిరసన పనికిరాదండీ. ఇలాంటి ఆఫీసర్ల నెంతమందినో చూసాను. ఏయ్ గీయ్ అంటే పడేదిలేదు' అన్నాడు. అతనలా ఎదురు తిరిగేసరికి ఆఫీసరుగారికే ఆశ్చర్యం కలిగింది. తను అన్నమాటలలోని తప్పు పట్టుకుని డబాయించే సరికి ఆయన నిరుత్తరు డయ్యాడు. కాని ఎలాగైనా తనది పైచెయ్యి అనిపించుకోవాలని 'అంతవరకూ వచ్చిందీ ?' అన్నారు కోపంతో.

దానికి గంగయ్య 'మీ రనవసరంగా, మాటలంటే పడాల్సిన కర్మ మాకేమొచ్చిందండీ సరిగ్గాచెప్పి పని చేయించుకోండి' అన్నాడు. ఆఫీసరుగారు మనసులో కుత కుత ఉడికి పోయినా, పైకి ఏమీ అనలేక వూరుకున్నాడు అప్పటినుండి ఆయన గంగయ్యకు మర్యాదగా పని చెప్పి చేయించుకోసాగాడు.

నేను అలా ప్రవర్తించలేను. అసలుఎలాగ, ఎదురుజవాబు చెప్పడంలో అవతలివాడి మాటల్లోని తప్పును పట్టుకుని దులిపేసి, వాడిని నోరెత్తకుండా చెయ్యాలో నాకు స్ఫురించదు. ఎవరైనా నన్ను కేకలేస్తే, ముందర నాకు గొంతుక పెగల్దు; బుర్ర హఠాత్తుగా పనిచెయ్యడం మానేస్తుంది; ఏం చెయ్యాలో, ఏమనాలో తెలియదు; వాళ్ళన్నమాటలన్నీ నిజాల్లా కనిపిస్తాయి. నిజంగా నేనొక ఘోరమైన అపరాధం చేసినట్లు భావిస్తాను. అవతలి వ్యక్తితో 'బాబ్బాబూ! పొరపాటయి పోయింది. ఇంకెప్పుడూ ఇలా చెయ్యను' అనాలనిపిస్తుంది. కాని నోట్లో తడి ఆరిపోయి ఆమాటలుకూడా బయటికి రావు. అలాటిస్థితిలో ఏం జవాబివ్వగలను! అందుకే ఎవరేమన్నా మౌనంగా భరించడం అలవాటయి పోయింది.

అసలు ఎదురు జవాబిచ్చే ప్రయత్నానికి నా మనసు తోడ్పడదు. ఈ లోపం ఎక్కడుందో నాకు తెలుసు. దాని గురించే రోజూ నేను బాధపడుతూ వుంటాను. ఆ ఆలోచనే ఆహారహం నన్ను దహించివేస్తుంది.

తల్లిదండ్రులకు పిల్లలమీద ప్రేమ వుండడం సహజం. అందులోనూ ఒక్కగాని ఒకకొడుకైతే మరీ గారాబంగా పెంచడం లోకసహజం; కాని ఆ గారాబమే మోతాదు ఎక్కువై కాబోలు, నన్ను వట్టి చాతకాని వాడిక్రింద తయారు చేసింది.

ఇప్పటికి ముప్పైఅయిదేళ్ల వయసు దాటినా బజారు నుంచి సరుకులు సరిగా బేరంచేసి తేవడం నాచాతకాదు. నేను బజారుచేసిననాడు, ఇంటికి రాగానే మా శ్రీమతిచేత నానా మాటలూ పడవలసి వచ్చేది. ధర ఎక్కువ పెట్టాననో, సరుకులు మంచివి తేలేదనో సాధిస్తుంది. కొందరు బలేగా బజారు చేస్తారు. కొట్టువాడు మనల్ని చూడగానే 'రండి రండి మీకు ప్రత్యేకంగా తాజాకూరలు చవకగా ఇస్తాను' అంటాడు. అలా అనగానే నేను నిజమనుకుని తిన్నగా వాడిదగ్గరకు వెళ్లి, వాడు చెప్పిన ధరకు, ఇచ్చిన కూరలు కొనుక్కుని చక్కావస్తాను.

వాడు అంత నమ్మకంగా మనమీద అభిమానం చూపించి పిలుస్తూంటే, అందులో మోసంవుందని ఎలాగనుకుంటాం! కాని ఒకసారి నాతోటిగుమస్తా భూతలింగం అలాంటి మాటలకే కరుకుగా జవాబివ్వడం చూశాను. అతను కొట్టువాడితో, "తెలుస్తోందిలే ఆ కూరలమొహం చూస్తూంటేనే, అవి మూడురోజుల నాటివనీ, పుచ్చువనీ కనిపిస్తూనేవుంది. అలాంటివి మా కంటగట్టి తేనే మీరు బాగుపడతారయ్యా" అని నిష్ఠూరమాడి, కొట్టు వాణ్ణి నోరెత్తనియ్యకుండా చేశాడు.

కొట్టువాడు పెద్దమనిషి కాబోలు, అతని మనస్సు నొప్పించకూడదు అనుకునే తత్వంగల నాకు భూతలింగం అన్న మాటలు ఆశ్చర్యం కలిగించినా అందులో నిజం లేకపోలేదు అనిపించింది. తరువాత భూతలింగం నాతో, "మీకు వాళ్ళ మాటలు నమ్మకండి. వాళ్ళు వట్టిదొంగలు. మనకి టోపీవేసి, మోసంచేసి దోచుకోకపోతే అంతంత లాభాలెలా గడిస్తారు? వాళ్ళ వేషాలూ, ఇళ్ళూ, షోకులూ చూశారా? అవన్నీ మన డబ్బుతో వచ్చినవే" అన్నాడు. నేను అలా ఆలోచించలేదు. నాకు ప్రపంచజ్ఞానం లేదనుకుంటాను.

అలా ప్రపంచజ్ఞానం లేకుండా నన్ను పెంచిన మా వాళ్ల మీద నాకు అప్పుడు కోపం వచ్చేసింది. నన్ను నలుగురిలోనూ సరిగ్గా తిరగనివ్వలేదు; ఢక్కా మొక్కీలు తిననివ్వలేదు; నా అంతట నేను స్వతంత్రంగా ఆలోచించుకునే అవకాశం ఇవ్వ లేదు. నాకు బాగా గుర్తుంది. నాకు పెళ్ళయ్యేదాకా రోజూ మా అమ్మే తలదువ్వేది. నేను ఏ బట్టలు తొడుక్కోవాలో ఆవిడే నిర్ణయించేది. నన్నొక బొమ్మలా చూచుకుని, అన్ని సం రక్షణలూ నాకు తనేచేసేది. నిజానికి ఆవిడ ఋణం జన్మ జన్మా లకు తీర్చుకోలేను.

కాని దాని ఫలితం ఏమిటి?

నేను బ్రతుకు తెరువుకోసం పాటుపడడం ప్రారంభించే సరికి, నాకు ప్రపంచం అంటే ఏమిటో తెలియదని స్పష్టపడింది. ఒక వేళ అప్పుడు తెలుసుకుని సరిదిద్దుకుందామన్నా అప్పటికే

నాలో ఎన్నో పనికిమాలిన గుణాలు పేరుకుపోవడంవలన, అది కూడా అంత సులభం కాదనిపిస్తుంది. జీవనసంగ్రామంలో బల మున్నవాడిదే పైచెయ్యి; బలహీనుడు పైకి లేవలేడు. చిన్న ప్పటినుంచి నేను ఏదికావాలంటే అది తెచ్చిపెట్టడం, ఎక్కడ ఏమైపోతానో అని నాతోటి కుర్రవాళ్లతోకూడా ఆడుకోనివ్వ కుండా బడినుంచి తిన్నగా ఇంటికి రావాలని ఆదేశించటం; మంచిబుద్ధులూ మంచిమంచి అలవాట్లూ అవాలని నాలో కరుకు దనాన్ని బొత్తిగా మొలకెత్తనియ్యకుండా మావాళ్ళు ఫుంచ డంతో, ఆఖరికి ఆఫీసులో ప్యూనుతోకూడా గట్టిగా మాట్లాడ లేను, నేను.

కొందరు తోటిఉద్యోగులు నాకు పన్లుచెప్పేవారు. "ఇదిగో ఈ కాగితం కొంచెం రాసిపెట్టు. నేను అలావెళ్ళి కొం చెం మా వాళ్ళతో మాట్లాడివస్తాను'' అని నాకు వాళ్ళపన్లు అంటగట్టేవారు. నేను చెయ్యనని చెప్పడం చాతకాక సరేనని తలూపేవాణ్ణి. దానివలన నేను చెయ్యవలసిన పను దెబ్బతిని, పై అధికార్లచేత మాటపడవలసి వచ్చేది. పై అధికార్లను మంచిచేసుకోవడం కొందరికి పుట్టుకతో అబ్బినవిద్య. అది నాకు చాతకాలేదు. నే నెప్పుడూ నా పనిద్వారానే, పై అధికార్లను మెప్పించాలని తాపత్రయపడేవాణ్ణి. కాని అధికారికి కావలసింది ఆఫీసు పనికాదు. స్వంతపని, ఆయన పిల్లలకు ట్యూషన్ చెప్ప డం, ఆయన ఇంటికి బజారు సరుకులు తెచ్చిపెట్టడం లాంటి

పనులు చేసిపెట్టేవాళ్లే ఆయన దృష్టిలో బాగా కష్టపడి పని చేసేవాళ్ళు; తక్కినవాళ్లు పనికిమాలినవాళ్లు.

ఆయన మెప్పు పొందడంకోసం, అలాంటిపనులను చెయ్యాలని వుండేదిగాని దానికి ఎలా కల్పించుకోవాలో తెలియక ఊరుకునేవాణ్ణి. అందువలన ఆఫీసులోని పనంతా నా నెత్తిమీద పడుతూండేది ఒక్కొక్కప్పుడు. అంతచేస్తున్నా అనవసరంగా చీవాట్లు తినడమూ నావంతు అవుతూండేది.

ఈ కష్టాల బరువుతో క్రుంగిపోతున్న నాకు, అంధకారంలో ఆశాకిరణంలా, సోమనాథం కలెక్టరుగా వస్తున్నాడనే వార్త తెలిసింది. ఇంక భయం లేదనిపించింది.

నా పన్నెండో ఏడునుండి, పద్దెనిమిదో ఏడువరకూ నేనూ సోమనాథం కలిసి చదువుకున్నాం. అతడు చాలా బీదకుటుంబం నుంచి వచ్చాడు వాళ్లది ఏలూరుకి దగ్గరనున్న వట్లూరు అనే పల్లెటూరు. అతను చదువుకోసం ఏలూరు వచ్చి, హైస్కూలులో ఫస్టుఫారంలో చేరాడు. అందరి ఇళ్ళల్లోనూ వారాలు కుదుర్చుకుని భోజనం చేసేవాడు. అతని తండ్రి తను చదువు చెప్పించలేననీ, ఎక్కడైనా పొలంపని నేర్చుకోమనీ అంటే, సోమనాథం పట్టుదలగా చదువుకుంటానని చెప్పి, ఏలూరు వచ్చి, తనంతట తను కాస్త ఉపకారస్థులని పేరుబడ్డ పెద్దవాళ్ళ ఇళ్ళకు వెళ్లి వాళ్ళ సహాయం అర్థించి, స్కూలుఫీజూ, పుస్తకాలూ, బట్టలూ మొదలైనవాటిని సమకూర్చుకుని చదువుకో సాగాడు. అతను వుండడానికి మాయింట్లో వసతి కల్పించాం.

క్లాసులో ఎప్పుడూ ఫస్టు వచ్చేవాడు సోమనాథం. ఇంటర్మీడియట్ దాకా ఇద్దరం కలిసే చదువుకున్నాం. తరువాత, ఆనర్సు చదవడానికి వాడు విశాఖపట్నం వెళ్ళిపోయాడు ఆ తరువాత మేము కలుసుకోలేదు. ఆనర్సులో యూనివర్సిటీ కంతటికీ ఫస్టుగా పాసయ్యాడనీ, ఏదో కాలేజీలో ట్యూటరుగా చేరాడనీ, తరువాత ఐ. ఏ. యస్ లో సెలక్టయ్యాడనీ విన్నాను.

అలా వాడు కలెక్టరయ్యాడు. నేను బి ఎ. పాసయి ఎక్కడా వుద్యోగం దొరక్క చివరికి తాలూకాఫీసులో గుమాస్తాగా చేరాను.

మా యిద్దరి జీవన స్రవంతులూ కొన్నాళ్ళు కలిసి ప్రవహించినా, తరువాత వాడి జీవితం పచ్చనిచేల మధ్య ప్రవహించే పంటకాలువలాగ ప్రకాశిస్తే, నా జీవితం ఇసుక పర్రలలో ఇంకిపోయిన బురదకాలువలా ఎందుకూ పనికిరానిదై పోయింది. వాడు కలెక్టరుగా సుమారు పదేళ్లు ఏవేవో వూర్లు తిరిగాడు, అప్పటికి తాలూకాఫీసు గుమస్తాగా నా సర్వీసు పదేళ్ళుదాటింది. నాకు నలుగురు పిల్లలు వుట్టారు. సంసార నిర్వాహణకూడా చాలా కష్టంగా వుంది.

నేను చాలసార్లు జాతకం చూపించుకున్నాను. నా జాతకం చూడగానే నాకు శనిమహాదశ నడుస్తూ వుందనీ, అందువలన కష్టాలనుభవిస్తున్నాననీ చెప్తారు. మరొక రెండేళ్లలో గొప్ప దశ ఎత్తుకుంటుందని చెప్తారు. ఈ మాటలు ఎన్నో ఏళ్ళుగా

వింటున్నాను. భాగ్య రాజ్యాధిపతులు ఎంతో శ్రమపడి నన్ను మహారాజుని చెయ్యాలని చూస్తున్నా ఆ శనిగాడు మాత్రం అటువంటిదేది జరుగకుండా అడ్డుపడుతున్నట్లు కన్పిస్తోంది. ఈ జీవితానికి ఏ విధమైన అభివృద్ధీ! ఎదుగూ, బొదుగూ, వున్నట్లు లేదు

నన్ను ఎప్పుడూ పలకరించి ఓదార్చేవి, నా ప్రియతమమైనవి ఆఫీసుఫైళ్ళే. నా దైనందిన కష్టాలు మర్చిపోవడానికీ ఆ ఫైళ్ళలో తలదూర్చి పొద్దున్న పదినుంచి సాయంకాలం ఏడు గంటలదాకా గడిపేసే వాణ్ణి. జీవంలేని ఆ కాగితాలు, జీవం వున్న మనుషులలా కరుకుమాటలాడి మనసుని నొప్పించలేవు. ఇంట్లో ఎన్ని చికాకులు వున్నా ఆ ఫైళ్ళముందు కూచుని అన్నీ మర్చిపోయేవాణ్ణి మనుషులు నాయెడల నిర్దయగావున్నా అవి మాత్రం నన్ను నిరాదరించవు. నా తలిదండ్రులు గారాబం పేరుతో నన్ను పట్టి చాతకాని వాణ్ణి చేశేశారు. నాభార్య నన్నొక అసమర్థుడి క్రింద జమకట్టి ఎప్పుడూ సాధిస్తుంది. ఆఫీసులో అధికారులచేత రోజూ చీవాట్లు పడడమే నా బ్రతుకయి పోయింది. ఆఖరికి భగవంతుడు కూడా నన్ను నిర్దయగా వదిలి పెట్టేశాడు. ఎన్నివిధాల ఆయన అనుగ్రహం కోసం ప్రాకులాడినా అది అందని మ్రానిపండే అయింది.

ఇంత నిస్సారమైన జీవితాన్ని అనుక్షణం ఎదుర్కుంటూ, దానిని సవ్యంగా ఎదుర్కునే సమర్థత లేకపోవడం వలన కలిగే బాధ ననుభవిస్తూ, ఇక బలవంతంగానైనా ఈ జీవితాన్ని అంతం

చేసుకోవాలి అనే నిశ్చయానికి వస్తున్న సమయంలో సోమనాథం మూర్తి కలెక్టరుగా వస్తున్నాడనే వార్త తెలిసింది. మోడైన మనసు ఆశలనే చిగుళ్ళు వేసింది.

అతను ఛార్జీ పుచ్చుకున్న పదిరోజులకు నేను అతన్ని కలుసుకునే అవకాశం లభించింది. నా ఫైలొకటి చూపించడానికి అతని వద్దకు వెళ్లాను. ప్యూను నన్ను అతని ఆఫీసు గదిలోకి ప్రవేశపెట్టాడు. అతని ఆఫీసుగది విశాలంగా వుంటుంది. దానిలో మధ్యన ఒక టేబిలూ, ఆ టేబిలుకి అతను కూర్చునే వైపున ఒక కుర్చీ, రెండో వైపున నాలుగు కుర్చీలూ వున్నాయి. పైన 'ఫాను' తిరుగుతోంది. తెల్లని పాంటుమీద ముదురు ఆకు పచ్చరంగు కోటు వేసుకున్నాడు. నల్లగా సన్నగా వుండే మనిషి. చిన్నప్పటిలాగే. జుత్తు మొహంమీద పడుతోంది, నేనతన్ని చూస్తూఅతను నాకేవిధంగా స్వాగతమిస్తాడో అనేక సారులు అనేకవిధాలుగా నేనూహించుకున్నవి జ్ఞాపకం తెచ్చుకున్నాను. 'హల్లో! మూర్తీ! ఎన్నాళ్లకు కలుసుకున్నాం!' అని కావిలించుకుంటాడేమో: లేకపోతే ముభావంగా, "ఏం మూర్తీ! కులాసాగా వున్నావా?" అంటాడో, "నేను కలెక్టర్నని మర్చిపో. మనం చిన్నానాటి స్నేహితులమని జ్ఞాపకముంచుకో" అంటాడో అనుకునే వాణ్ణి

గదిలోకి అడుగుపెట్టి అతని టేబిలు వైపు ఒక్కొక్క అడుగూ వేస్తూంటే, నా హృదయంలో ఎన్నో శబ్దాలు విని

పించ సాగాయి. అతను నావైపు చూడడం లేదు తలవంచు కుని ఆఫీసు ఫైళ్లను చూస్తున్నాడు.

దగ్గరగావెళ్లి టేబిలువద్ద నించున్నాను ఒక్కొక్కక్షణం ఒక్కొక్కయుగంలా వుంది. ఎప్పుడు నావంక చూస్తాడా? ఎప్పుడు నన్ను గుర్తుపడతాడా? అని ఆత్రుతగా ఎదురు చూస్తున్నాను. నేనే పలకరిద్దామా—అనుకున్నాను. కాని, ఎంతైనా అతను అధికారికదా—!

అతను నావైపు తలెత్తి చూశాడు. ఆ చూపులో ఏ విధమైన ఆత్మీయతా లేదు. కలెక్టరు ఒక గుమస్తాను చూసి నట్లుంది ఆ చూపు.

జీవితంలో ఉన్న తమాషా ఏమిటంటే, నువ్వు భవిష్యత్తు గురించి వెయ్యి విధాలుగా ఆలోచించినా సరే, జరిగేది మాత్రం ఈ వెయ్యిరకాలుగానూ కాక, వెయ్యినొకటో విధంగా వుంటుంది.

నేను తెచ్చిన ఫైలుచూసి, "సరే, నువ్వెళ్లు" అన్నాడు. ఆ అనడం కలెక్టరు అన్నట్లుందిగాని, నా స్నేహితుడు సోమ నాథం అన్నట్లు కాదు.

అంతే! నాకు దానిఅర్థం బోధపడింది. అతను నన్ను గుర్తించదల్చుకోలేదు.

గది బయటకివచ్చి కొద్దిక్షణాలు నిలబడ్డాను.

వర్షం కోసం అలమటించి పోయిన రైతు, ఆకాశంలో మేఘాన్ని చూడగానే పొంగిపోతాడు. అతని హృదయం ఆనందంతో గంతులేస్తుంది. సోమనాథం వచ్చినప్పుడుకూడా నాహృదయం అలాగే గంతులేసింది. వర్షిస్తుందన్న మేఘం వర్షించకపోతే రైతుకు ఆశాభంగం కలగడం సహజం. కాని దానికన్నా బాధాకరమైనది మరొకటుంది, వర్షం కురిపిస్తుందన్న మేఘం తనతో ఉరుముల్నీ మెరుపుల్నీ తోడు తెచ్చుకుని పెను తుఫాను సృష్టించి, పొలాల్ని నీటిలో ముంచేస్తే రైతుకెంత కష్టంగా వుంటుంది! పొలంలో నీళ్ళు మొలలోతునున్నాయి. ఇక ఈ ఏటికి పంట సున్నాయే...అన్న బాధతో రైతు పరిస్థితి ఎంత హృదయ విదారకంగా వుంటుంది.

సోమనాథం రాక నాలో పెనుతుఫాను సృష్టించి, దుఃఖవర్షంతో నా ఆశలనే పంటను పూర్తిగా నాశనం చేసింది. ఇక ఈ జీవితానికి మంచిరోజులు సున్నాయేనపించింది.

ఆశలన్నీ తుడుచుకుపోయాయి. నాబాల్య స్నేహితుడూ మాయింట్లో వారాలుచేసుకుని చదువుకున్నవాడూ నన్ను నిర్ద యగా పొమ్మన్నాడు కనీసం నన్ను గుర్తించినట్లు చిరునవ్వైనా నవ్వలేదు. ఎంత పొగరొచ్చింది! అందుకే నడమంత్రపుసిరి అంటారు పెద్దలు. తను ఏవిధంగా పైకి వచ్చాడో, నేనూ మావాళ్ళూ అతని కేవిధంగా ఆశ్రయంఇచ్చి సహాయం చేశామో మర్చిపోయాడు. చిన్నప్పుడు నావి కొంచెం చిరుగు పట్టిన లాగులు అమ్మ అతనికి ఇస్తూండేది. నేను కొంచెం

వర్షం కోసం అలమటించి పోయిన రైతు, ఆకాశంలో మేఘాన్ని చూడగానే పొంగిపోతాడు. అతని హృదయం ఆనందంతో గంతులేస్తుంది. సోమనాథం వచ్చినప్పుడుకూడా నాహృదయం అలాగే గంతులేసింది. వర్షిస్తుందన్న మేఘం వర్షించకపోతే రైతుకు ఆశాభంగం కలగడం సహజం. కాని దానికన్నా బాధాకరమైనది మరొకటుంది, వర్షం కురిపిస్తుందన్న మేఘం తనతో ఉరుముల్నీ మెరుపుల్నీ తోడు తెచ్చుకుని పెను తుఫాను సృష్టించి, పొలాల్ని నీటిలో ముంచేస్తే రైతుకెంత కష్టంగా వుంటుంది! పొలంలో నీళ్లు మొలలోతున్నాయి. ఇక ఈ ఏటికి పంట సున్నామే...అన్న బాధతో రైతు పరిస్థితి ఎంత హృదయ విదారకంగా వుంటుంది.

సోమనాథం రాక నాలో పెనుతుఫాను సృష్టించి, దుఃఖవర్షంతో నా ఆశలనే పంటను పూర్తిగా నాశనం చేసింది. ఇక ఈ జీవితానికి మంచిరోజులు సున్నామేనపించింది.

ఆశలన్నీ తుడుచుకుపోయాయి. నాబాల్య స్నేహితుడూ మాయింట్లో వారాలుచేసుకుని చదువుకున్నవాడూ నన్ను నిర్ద యగా పొమ్మన్నాడు కనీసం నన్ను గుర్తించినట్లు చికునవ్వైనా నవ్వలేదు. ఎంత పొగరొచ్చింది! అందుకే నడమంత్రపుసిరి అంటారు పెద్దలు. తను ఏవిధంగా పైకి వచ్చాడో, నేనూ మావాళ్ళూ అతని కేవిధంగా ఆశ్రయమిచ్చి సహాయం చేశామో మర్చిపోయాడు. చిన్నప్పుడు నావి కొంచెం చిరుగు పట్టిన లాగులు అమ్మ అతనికి ఇస్తూండేది. నేను కొంచెం

బొద్దుగా వుండేవాణ్ణి. నా లాగులు వాడికి సదులైతే వాటిని సరిచేయించడానికయ్యే ఖర్చుకూడా ఇచ్చేది మా అమ్మ. అలా మావాళ్లచేత ఆదరించబడ్డ సోమనాధం, ఇప్పుడు కలక్టరవ బట్టి నన్ను గుర్తించడం మానేస్తాడా!

అసలు నా గ్రహస్థితిని నిందించుకోవాలిగాని, సోమనాధాన్ని అంటే లాభమేముంది? నా రోజులు బాగులేకపోబట్టి, నా స్నేహితుడు కలెక్టరుగానచ్చికూడా నాకు లాభం లేకపోయింది. ఆరోజు రాత్రి నాకుతిండి సహించలేదు.

తరువాత నెలరోజులు నా జీవితం అంధకార బంధురంగా గడిచింది. ఇంతలో ఈ ప్రయాణం తగిలింది.

నా ఆలోచనల కంతరాయంగా రైలుకి లైన్ క్లియర్ గంట కొట్టారు.

మరొక అరగంటలో రైలు వస్తుంది.

ఆరోజు సంఘటనలు జ్ఞాపకంవచ్చాయి

మామయ్యకి వంట్లో బాగులేదన్న విషయం కొద్ది రోజులుగా నాకు తెలుసు. వారంరోజల క్రితం వచ్చిన ఉత్తరంలో మామయ్య పరిస్థితి చాలా అధ్వాన్నంగావుందనీ, కింగ్ జార్జి హాస్పిటలులో చేర్పించామనీ రాసివుంది. నేను వెళ్ళి మామయ్యను చూడాలనుకుంటూండగానే మరో వుత్తరమూ, టెలిగ్రామూ వచ్చాయి.

మధ్యాహ్నం రెండింటికి ప్యూను గంగయ్య రెండు టెలిగ్రాములు తెచ్చి, ముందర ఒకటి నాచేతిలో పెట్టాడు దాని కవరుపై పేరుచూసి 'ఇది నాదికాదయ్యా' అన్నాను.

'అయితే మీది యిది సార్' అని మరొకటి నాచేతికిచ్చి 'అది కలెక్టరుగారి సొంత టెలిగ్రాం. యిప్పటికి నాలుగు టెలిగ్రాములు వచ్చినా, ఒకటీ చింపి చూసుకోడానికి ఆయనకు తీరుబాటు దొరకటంలేదు. అమ్మగారిదగ్గరకే వెళ్తున్నాయి. రేపు ముఖ్యమంత్రిగారు వస్తున్నారని తెగ 'బిజీ'గా వున్నారు' అంటూ టెలిగ్రామ్ తీసుకుని వెళ్ళిపోయాడు.

నాకు వచ్చిన టెలిగ్రాములో మామయ్య మరణశయ్య మీద వున్నాడనీ, నన్ను వెంటనే బయల్దేరి రమ్మని అందులో వుంది. వెంటనే బయలేరితే తెల్లవారేసరికి విశాఖపట్టణం వెళ్ళచ్చుగాని తాసిల్దారుగారి దగ్గర సెలవు మంజూరు చేయించుకొని బయల్దేరేసరికి రైలు అందుతుందన్న ఆశపోయింది. ఇంటికి వెళ్లి మా శ్రీమతి కీ విషయం చెప్పాక, ఒక్కుమ్మడిగా మా కొచ్చిన కష్టాలనన్నిటినీ తల్చుకుని, ఈ ప్రయాణానికి అయ్యే ఖర్చునీ, దానివలన వచ్చే నష్టమూ చర్చించి ఏమైనా వెళ్లక తప్పదనీ, తక్కిన విషయా లెలా వున్నా బాంధవ్యాలూ, అనుబంధాలూ మాత్రం విస్మరించడానికి వీలులేదనీ, ఖర్చుతగ్గడానికి నేనొక్కడినే వెళ్ళివస్తే చాలుననీ నిర్ణయించుకున్నాం.

బండి వస్తున్నట్లు కన్పించింది అప్పటికి రాత్రి రెండు గంటలయింది. బండి ఏలూరు ప్లాటుఫారముమీద కొచ్చేసరి

మరొక పది నిముషాలయింది. బండి ఆగాక, ఎలాగో అతికష్టం మీద థర్డుక్లాసు కంపార్టుమెంటులో కూచునే జాగా సంపాదించగలిగాను.

మర్నాడు సాయంకాలం అయిదు గంటలకి, బండి వాల్తేరుస్టేషను చేరింది. ప్రయాణమంతా కునికిపాట్లతోనే గడిపాను.

రైలుదిగి, స్టేషను నుండి తిన్నగా హాస్పిటలుకి బయలేరాను. నాకు రాసిన వుత్తరంలో వివరాలన్నీ రాశారు కాబట్టి మామయ్య ఎక్కడుండేదీ కనుక్కోడం సులభమే నేను హాస్పిటలు జేరుకునేసరికి ఆరుగంట లయింది.

తమ ఆప్తుల్ని చూడడానికి వచ్చిన వాళ్ళు కొందరు తిరిగి వెళ్తున్నారు. 'సర్జికల్' వార్డు ఎక్కడుందో కనుక్కొని అక్కడికి బయల్దేరాను. దారిలో నున్న వార్డులలో ఎన్నో మంచాలు వరుసలూ వాటిమీదనున్న రోగుల ఆకారాలూ కన్పిస్తున్నాయి వీరంతా జీవన్మరణాల మధ్య ఊగిసలాడుతున్నారు.

సర్జికల్ వార్డులో, ముందున్న వరండాలో ఒక టేబిలు వద్ద ఒక నర్సూ, మరొక యువకుడూ మాట్లాడుకుంటున్నారు. నన్ను చూడగానే నర్సూ, 'ఏమిటి?' అన్నట్లు నావైపు చూసింది, నా చేతిలో నున్న సంచీనిబట్టి గాలోలు నేను పల్లాయి వూరునుంచి వచ్చినట్టు తెలుసుకుంది.

నేను మామయ్య పేరూ జబ్బూ, మొదలైన వివరాలు చెప్పి అతనికోసం వచ్చానని చెప్పాను. నేను చెప్పిన వివరాలు విని ఆ వ్యక్తి ఆ వార్డులో లేడని అంది. నాకు వచ్చిన పుత్తరం చూబిద్దామనుకున్నాను గాని, ఆ వుత్తరం కన్పించలేదు. నా తత్తరపాటు గ్రహించిన నర్సు "మీరెక్కడనుండి వస్తున్నారు?" అని అడిగింది.

'ఏలూరు' అని చెప్పాను.

'అయితే మీకోసమే కాబోలు 13 వ నెంబరు బెడ్డు మీదనున్న రోగి కలవరిస్తున్నాడు అతన్ని చూస్తారా?' అంది. బహుశా అతను మామయ్యే అయివుండ వచ్చుననీ, నర్సు పొరబడిందేమోననీ అనిపించి తలూపాను.

నర్సు నన్ను వార్డులోపలికి తీసికెళ్ళింది పదమూడవ నెంబరు బెడ్డువద్దకు వెళ్ళగానే మళ్ళీ ఆశాభంగం కలిగింది. ఆ బెడ్డు మీదనున్న రోగి చాలా ప్రమాద పరిస్థితిలో వున్నట్లు కన్పిస్తుంది. మొహం ఉబ్బివుంది, అరమూసిన కన్నులతో చూడలేక పోతున్నాడు. విపరీతంగా ఆయాస పడుతున్నాడు. ముక్కులోంచి రబ్బరుగొట్టం ద్వారా ప్రాణవాయువు ఎక్కిస్తున్నారు. కాలికి కట్లు వున్నాయి. అతను మామయ్య కాడు ఆ విషయం చెప్పేసి వెంటనే వెళ్ళిపోదామనుకున్నానుగాని, ప్రక్క బెడ్డుమీద రోగి అన్నమాటలు నా కాళ్ళు కదలకుండా చేశాయి.

'వచ్చారా! మీకోసం రెండురోజులనుంచీ ఆ వ్యక్తి ఎలా కొట్టుకుపోతున్నాడో చెప్పలేం. పాపం! తీరా మీరు వచ్చేసరికి మిమ్మల్ని గుర్తుపట్టలేని స్థితిలో వున్నాడు' అన్నాడు. సుమారు ఏభైవేళ్ళ వయస్సులో వున్నాడు. అతని మొహంలో జాలీ, సానుభూతీ, ప్రేమా నిండివున్నట్లు కన్పిస్తుంది. మాట్లాడు తూంటే, అతని కళ్లు చెమరుస్తున్నట్లుంటాయి జుట్టు పండి పోయివుంది కాలికి కట్టువుంది తక్కిన మనిషంతా బాగానే వున్నాడు.

అతను తప్పు అభిప్రాయంతో వున్నాడనీ, నే నెవరో ఆ రోగికి తెలియదనీ, నాకూ అతనికీ ఎలాంటి సంబంధమూ లేదనీ చెప్దామనుకున్నాను కాని ఆ ప్రక్క-బెడ్డుమీద రోగి అంతలో వూరుకోలేదు

మళ్ళీ అతను: 'కన్నతండ్రిని అటువంటిస్థితిలో చూసి నప్పుడు మీకు కలిగేబాధ నే నూహించగలను. అతను వచ్చిన దగ్గరనుండీ అన్నివిషయాలూ చెప్తూనేవున్నాడు. ఆయన సహాయం లేకుండా మీ అంతట మీరే ఇంతటి గొప్పస్థితికి వచ్చారన్నాడు. అసలు మీకు తీరిక వుంటుందో లేదో, రాగలరో లేరో అనికూడా అనుకున్నాడు. తను ఆఖరిక్షణాలలో మిమ్మల్ని చూచి, మీకు తన ప్రక్కనవుండగా తన ప్రాణంపోతే చాలు నని అనేవాడు. పోనీండి కళ్ళతో చూడలేకపోయినా మీరు అతనిని స్పృశిస్తే అతను మీరు వచ్చారని గ్రహిస్తాడు" అని ఆ వ్యక్తి చెయ్యి పట్టుకోమని సూచించాడు.

ఎందుకో నా కళ్ల వెంట నీళ్లు తిరిగాయి.

నా ఎదుట బాధలోనున్న వ్యక్తియొక్క అవ్యక్త కోరికల వలనా, అసహాయస్థితివలనా కాబోలు, నా మనసులో ఏ భావాలున్నా నా నోటివెంట అవి రాకుండా గొంతుకలో ఏదో అడ్డుపడింది.

నేను చెప్పలేను...! ఆ వ్యక్తి నావాడు కాదనీ, వదలి వెళ్ళిపోయే కర్కశత్వం నాలో విజృంభించలేదు. ఒక తోటి వ్యక్తి అంత్యదశలో నున్నప్పుడు నా యథాశక్తి ఆ జీవికి తోడ్పడాలనే కరుణ నాలో పెల్లుబికింది. బహుశా, ఒకరిపనులు నామీద వదిలితే కాదని చెప్పలేని దౌర్బల్యంకూడా నాలో వుండడంవలన కూడా అలా ప్రవర్తించి వుంటాను.

'మీరు కొంచెం ధైర్యంవహించి ఆయన ప్రక్కన కూచుని, ఆయనకు మనశ్శాంతి కలిగించండి' అని ప్రక్క బెడ్డుమీదనున్న రోగి చెప్పినమాటలు నా కర్తవ్యాన్ని బోధించాయి.

పదమూడో నెంబరు బెడ్డుమీదనున్న రోగిచెయ్యి నా చేతిలోకి తీసుకుని అతని ప్రక్కన కూర్చున్నాను.

అలాకూర్చున్న కొద్దిసేపటికి ఆ వ్యక్తిలో చిన్న కదలిక కలిగింది. బహుశా అది తనవాళ్లెవరో తనవద్దకు వచ్చారన్న గ్రహింపువలన కావచ్చు. మూతపడిన కళ్లు కొంచెం తెరవడానికి ప్రయత్నించి కొద్దిక్షణాలు మాత్రమే కొంచెం తెరవ

గలిగి, మళ్ళీ మూతవేసి, ఆయాసంతో రొప్పసాగాడు. అతని బాధను చూడలేకపోతున్నా, అతనిని వదలివెళ్లే ధైర్యంలేక అలా అతనినిచూస్తూ కూచ్చుంఁడిపోయాను. నా చెయ్యీ అతని చెయ్యీ హత్తుకుపోయి వుండడంవలన, మా నోటివెంట పలకరింపులు జరగకపోయినా మా హృదయాలు మాత్రం ఒకదానితో ఒకటి సంభాషిస్తున్నట్లనిపించింది.

"చూశారా! మీరు వచ్చినట్లు గ్రహించిన తరువాత అతని మొహంలో ఎంత ప్రశాంతత వచ్చిందో? మీరు తన ప్రక్కనే వున్నారనే భావంవలన అతను తనబాధను మరింత ధైర్యంగా ఎదుర్కోగలడు" అన్నాడు. అవునన్నట్లు తలూపాను. ప్రక్కబెడ్డుమీద రోగి నాకిస్తున్న ప్రోత్సాహం నాలో మరింత శక్తిని కలిగించింది.

ఇతరులు మనగురించి మంచిగా అనుకోవాలని, మనం ఎన్నిరకాల మంచిపనులూ, ఒకొక్కప్పుడు అర్థంపర్థంలేని పిచ్చిపనులూ కూడా చేస్తామో తల్చుకుంటే, ఆశ్చర్యంగా వుంటుంది!

నేను ఎందుకోసం ఇక్కడికి వచ్చానో, అవతల మామయ్య విషయం కనుక్కోవడం ఎంత అవసరమో, పక్క బెడ్డు మీద రోగికి చెప్పి, ఈ రోగిని అతనికి వప్పచెప్పి వెళ్ళిపోదామని రెండుమూడుసార్లు కదలబోతే, నా చేతిని పట్టుకున్న ఆ వ్యక్తి చెయ్యి నన్ను మరింత గట్టిగా పట్టుకుంది. ఆ వ్యక్తి తనపట్టు వదిలేటట్లు లేడు. నేను నిస్సహాయంగా కూచున్నాను.

ప్రక్క బెడ్డు మీద రోగి, ఈ వ్యక్తి గురించి కొంత చెప్పాడు. మధ్యాహ్నమే, ఈ కేసు లాభంలేదని డాక్టర్లు అనుకోవడం తను విన్నాడట. ఆఖరి క్షణాలలో కొడుకునైన నేను రావడంవలన చనిపోయే టప్పుడు నోట్లో నీళ్లైనా పోసే అవకాశం నాకు కలిగిందన్నాడు.

అది విన్నప్పుడు నాకు చాలా కష్టం కలిగింది. నే నెవరు? అతనెవరు? నా కతనేమీకాడని చెప్పెయ్యాలని నా హృదయం ఎంతో ఆరాటపడింది. అలా చెప్పడంవలన నాకుగాని, ఆ ప్రక్క బెడ్డుమీద రోగికిగాని ఏమీ నష్టంలేదు.

కాని నా అంతరాత్మ, మృత్యువుతో పోరాడుతున్న ఆ 13వ నంబరు బెడ్డుమీద నున్న రోగియొక్క ఆఖరి ఆశలు నేలమట్టం చెయ్యడానికి నాకేం హక్కుందని ప్రశ్నించింది. తన కొడుకే తనవద్దకు వచ్చి కూర్చున్నాడనే భ్రమలోవున్న ఆ వ్యక్తి, నా మాటలు విని ఏమైపోతాడు? ఇంక కొద్దిసేపు ఓపిక పట్టే ఆ వ్యక్తియొక్క ఇహలోకయాత్ర ముగుస్తుంది. అప్పుడు నేనేంచెప్పినా అతనినేమీ బాధించదు.

అప్పటికి రాత్రి పదిగంటలైంది. నర్సునిపిల్చి ప్రక్క బెడ్డు మీద రోగి ఏదో మాట్లాడుతున్నాడు. వార్డు కిటికీలోంచి ఆకాశంవైపు చూశాను. చంద్రుడు లేడుగాని నక్షత్రాలు మెరుస్తున్నాయి. అవి, ఈ శరీరమనే ఖైదునుంచి తప్పించుకు రమ్మని ఆత్మ నాహ్వానిస్తున్నట్లున్నాయి.

అతను నా చేతిని విడువకుండా అలాపట్టుకుని ఎగశ్వాస పీలుస్తూ, సగం మూతపడ్డ కళ్ళతో నావైపు చూడాలని ప్రయత్నిస్తూ, ఆ రాత్రిలో చాలాభాగం వరకూ మృత్యువుతో పోరాడుతూనే వున్నాడు. అతని మరణవేదన చూస్తూంటే, నాలో ఒకప్రక్క దుఃఖమూ మరొకప్రక్క సానుభూతీ కలుగసాగాయి. నాలో క్రమంగా 'అతనెవరో-నేనెవరో...' అన్న భావనపోయి, అతను నా ఆత్మీయుడనే భావం కలుగసాగింది. అతనికి మరికొంత సదుపాయం కలిగించాలనీ, అతనిబాధను వీలైనంత తగ్గించాలనీ ప్రయత్నించ నారంభించాను. నర్సుని పిల్చి అతనికి మందేమైనా ఇవ్వాలేమో కనుక్కున్నాను. మందు అవసరంలేదనీ, అప్పుడప్పుడు గ్లూకోసు నీళ్ళు పొయ్యమని చెప్పింది.

అట్లాగే అరగంట కొకసారి అతని నోట్లో గ్లూకోసునీళ్ళు పొయ్యసాగాను.

అలాపోసిన నీళ్ళు అతికష్టంమీద మింగుతూండేవాడు. తెల్లవారుజామున నాలుగు గంటలకు మాత్రం మరి మ్రింగలేదు పోసిననీళ్ళు కారిపోసాగాయి. శ్వాస ఆగిపోయింది. నాకు అనుమానం వేసి నర్సుని పిల్చి చూపించాను. ఆమె అతను చనిపోయాడని చెప్పింది.

నాలో వెంటనే కలిగిన భావం విచారంకాదు; విరక్తి అని చెప్పవచ్చును. మనసుకు విశ్రాంతి కలిగినట్లైంది. నా

బాధ్యత తీరిందికాబట్టి, వెళ్ళిపోవాలనుకున్నాను. చనిపోయిన వ్యక్తి అంత్యక్రియలు సంగతి ఆలోచించాలి.

ఏదిఏమైనా, రాత్రంతా పడిన శ్రమవలన, కాస్త కాఫీ తాగితేగాని, శరీరం స్థాయికి వచ్చేటట్లు లేదు. బయటకువెళ్ళి కాస్త కాఫీ త్రాగిరావాలని నిర్ణయించుకున్నాను.

ప్రక్క బెడ్డుమీద రోగి నిద్రపోతున్నవాడల్లా కళ్లుతెరిచి నావైపు చూశాడు. అతనికి జరిగినసంగతి చెప్పాను. అతను విచారించి నన్నోదార్చ నారంభించాడు. అప్పుడతనికి అసలు విషయం చెప్పాను. నాకూ ఆ చనిపోయిన వ్యక్తికీ ఏమీ సంబంధంలేదని తెలుసుకుని అతను విభ్రాంతుడయ్యాడు. అతని కండ్లలో నీళ్లు పెల్లుబికాయి. ఏమీ మాట్లాడలేక తడబడ్డాడు. నేను కొద్దిసేపటిలో మళ్ళీ తిరిగివస్తానని బయల్దేరాను.

హాస్పిటలు బయట, కొద్దిదూరంలో వున్న హోటలు పద్మవిలాస్‌నద్ద మొహం కడుక్కుని కాఫీ త్రాగాను. తల దిమ్ముగావుంది. అలా కూచుని కొంచెంసేపు ఆలోచించాను. మామయ్య సంగతేమయినట్లు ? ఆ వుత్తరం కనిపిస్తే బాగుం డును మళ్ళీ ఒకసారి ఆ ఉత్తరంకోసం నా జేబులన్నీ వెతికాను. ఈసారి చటుక్కున జ్ఞాపకం వచ్చింది. బనీనుజేబులో పెట్టాను ఆ వుత్తరాన్ని. అది తీసి చూసుకుని వెంటనే హాస్పిటలుకు వెళ్ళాను.

దారిలో నాకు, మామయ్యగురించి వచ్చిన నేను తెల్ల వార్లూ మరొక వ్యక్తివద్ద గడిపానంటే—మావాళ్ళు ఏమం టారా ?— అన్న సందేహం వచ్చింది. వాళ్లు నన్ను, "నువ్వు వట్టి దద్దమ్మవిరా ? ఎవరో, వాళ్ళబ్బాయికోసం ఎదురుచూస్తు న్నాడని తెల్లవార్లూ వాడిదగ్గర పడివుంటావా, నీ పన్లు మాను కుని, ఇతరులకోసం వ్యర్థమైన పనులు చేస్తావు కాబట్టే నీ జీవి తం ఇలావుంది !"—అంటారు. అయినా నేనేం చెయ్యగలను?— నన్నలా పెంచారు.

నర్సు ఈసారి నేను చెప్పిన వివరాలన్నీ విని, ఆ పేషం టుని ఆ క్రితంరోజే 'డిశ్చార్జి' చేశారని చెప్పింది. అంటే మామయ్యను ఇంటికి తీసుకువెళ్ళిపోయారన్నమాట నేను వెంటనే వాళ్ళ వద్దకు వెళ్లాలి. నా సంచీ తీసుకోవడానికి పదమూడో నంబరు బెడ్డువద్దకు వెళ్ళాను

అక్కడ నాకు సోమనాథం కన్పించేసరికి ఆశ్చర్యంవేసింది. అతనూ నన్నుచూసి ఆశ్చర్యపడ్డాడు. ప్రక్క బెడ్డుమీద రోగి సోమనాథంతో, నన్నుచూపించి, 'ఆయనే' అంటున్నాడు. నేను దగ్గరికి వెళ్ళగానే 'నువ్విక్కడి కెలావచ్చావు మూర్తీ ?' అని అడిగాడు.

తను కలెక్టరు నన్న విషయం మర్చిపోయి నా చిన్న తనపు స్నేహితుడిలా పలకరించాడు. అంతేకాక ఏదో తీవ్ర మైన బాధలో వున్నట్లు కన్పించాడు. "నేను మామయ్యకి

వంట్లో బాగులేదంటే వచ్చాను. తెల్లవార్లూ ఈ బెడ్డుదగ్గిరే వున్నాను. మామయ్య నిన్న ప్రొద్దున్న డిశ్చార్జి అయిపోయాడని ఇప్పుడే తెలిసింది" అన్నాను

సోమనాథం కొద్దిసేపు మౌనంగావుండి తరువాత గద్గద స్వరంతో, తలవంచుకుని పదమూడవ నెంబరు బెడ్డుమీదవ్యక్తిని చూపిస్తూ 'ఈయన మా నాన్నే మూర్తీ. నేను సరైన టైముకి రాలేకపోయాను. కొన్ని కారణాలవలన నిన్న రాత్రివరకూ నాకీ సంగతి తెలియలేదు. నాన్నకి యాక్సిడెంటయి ప్రమాదపరిస్థితిలో నున్నట్లు తెలియగానే బయల్దేరి వచ్చేశాను. కాని నేను వచ్చే సరికి అంతా అయిపోయింది...' అని శవంకేసి చూసి 'నాన్న నన్నొదిలిపెట్టి వెళ్ళిపోయాడు' అని చేతులలో మొహం కప్పుకుని ఏడ్చేశాడు.

అతని బాధ చూస్తూంటే నా హృదయం ద్రవించిపోయింది. అతని భుజంమీద చెయ్యివేసి, 'విచారించకు సోమనాథం. మనం అంతా ఆ విధి చేతిలోని కీలుబొమ్మలం' అన్నాను

అతను కళ్ళు తుడుచుకుంటూ, "అవునుమూర్తీ, మనం విధి చేతిలోని కీలుబొమ్మలమే'' అని మౌనంగా ఏదో ఆలోచించసాగాడు. నేనూ కొంచెంసేపు మాట్లాడలేక పోయాను. అతను ఎంత అహంభావంకల వ్యక్తయినా, తండ్రిని పోగొట్టుకుని పుట్టెడు దుఃఖంలో వున్నాడు. అటువంటివాణ్ణి అలా వదిలి

వెళ్ళటం సబబా ? కాదా ? అని ఆలోచించాను. చివరికి నా వుద్దేశ్యం బయటపెట్టాను. 'నేనూ వూళ్లో మామయ్యగారింటికి వెళ్ళిపోతాను' అన్నాను.

సోమనాథం అర్థంకానట్లు నావైపు చూశాడు.

తరువాత జాలిగా నాతో, 'కొంచెంసేపు నాకు తోడుగా వుండు మూర్తీ. నాన్నని ఏలూరు తీసికెళ్లిపోతాను' అని దుఃఖంలో మరేమీ అనలేకపోయాడు. నేను అలాగేనని తలూపాను. అతను డాక్టర్లతో మాట్లాడడానికి వెళ్లిపోయాడు.

సుమారు రెండుగంటల తరువాత శవాన్ని టాక్సీలో ఎక్కించగలిగాం.

నేనూ, సోమనాథం, డ్రైవరూ ముందుసీటులో కూచున్నాం. హాస్పిటలు బయటికి వచ్చేశాక నేను కారు గి పోతానన్నాను. సోమనాథం తలూపి, కారు ఆపించాడు. నేను దిగగానే అతనుకూడా నా వెనకాలే దిగాడు. ఒకనిముషం ఇద్దరం మౌనంగా నిలబడ్డాం. ఇద్దరికీ ఏదో మాట్లాడాలని వుందిగాని ఏం మాట్లాడాలో తెలియటంలేదు.

'నన్ను క్షమించు మూర్తీ' అన్నాడు సోమనాథం మెల్లిగా, తలవంచుకుని.

'ఆ !' అన్నాను ఏదో ఆలోచిస్తున్న నేను

''నువ్వు నాకు చేసిన ఉపకారం నా జన్మలో మర్చిపోలేను. నాన్నకు ఆఖరి ఘడియలలో మనశ్శాంతి కలిగించావు.

నువ్వే గనుక ఆ రాత్రింతా ఆయనవద్ద గడపకపోతే ఆయన ఆత్మ ఎంత ఘోషించివుండేదో !" అన్నాడు. అతను నన్ను పొగుడుతున్నందుకు నాకు సిగ్గేసింది.

"ఆఁ దానిదేముందిలే. ఆయన్ని ఆ స్థితిలో చూసిన వాళ్ళెవరైనా అలాగే చేస్తారు'' అన్నాను.

'చెయ్యరు **మూర్తీ** చెయ్యరు; ఎవరో నీలాంటి అమాయకులు తప్పితే మరెవరూ అటువంటి పరిస్థితులలో అలా చెయ్యరు. లోకంలో ఇంకా మంచితనం వుందని నిరూపించడానికి నీలాటివాళ్ళు చాలు. తక్కినవాళ్ళంతా నాలాటివాళ్ళే. నా భార్యను సంతృప్తిపరచడంకోసం, నాన్న నన్ను వదలివెళ్లి పోయినా, వూరుకున్నాను. నాన్న 'మళ్ళీ నిన్ను చూసే ప్రాప్తముందో లేదో' అని కళ్ళనీళ్లు పెట్టుకున్నాడు. చివరికలాగే అయింది' అని సోమనాథం కళ్లు తుడుచుకుంటూంటే, నాకు ఆశ్చర్యం వేసింది.

"నీ భార్యను సంతృప్తిపరచడం కోసమా ?''

"అవును. దానికీ, మా నాన్నకి పడలేదు. మా నాన్న పల్లెటూరు రైతవడం వలన ఆయనకు పట్నవాసపు భేషజాలు తెలియవు. నా భార్య చదువుకున్నదే కాక, పెద్దఆఫీసరుగారి కూతురు. ఆమె తండ్రికూడా కలెక్టరే. అందువలన ఆమెవంతా నాగరకత ఉట్టిపడే ప్రవర్తన. అది సాంప్రదాయ విరుద్ధమని మా నాన్న వాదన. వీరిద్దరిమధ్యా నేను నలిగిపోయాను. చివ

రికి ఇద్దరిలో ఎవరో ఒకరు మాత్రమే నాదగ్గర వుండగలరనీ, ఇద్దరూ వుండలేరనీ తెలిసింది'.

'అందుకే మీనాన్న నిన్నువిడిచి వెళ్లిపోయారా ?'

"ఒకవిధంగా నా భార్యకు నేను చాలా ఋణపడి వున్నాను. ఈనాటి నాస్థితికి ఆమే ఆమెకుటుంబం ఎంతో దోహదం చేశారు. నేను ఆనర్సు పాసయినప్పుడు, నా క్లాసు మేటయిన ఆమె నన్ను ప్రేమించి వివాహమాడింది. తరువాత నా ఐ. ఏ. యస్, సెలక్షనుకు చాలావరకూ ఆమెతండ్రే కారణం. అందు వలన నేను నా భార్య నేమీ అనలేదు. నాన్న అది గ్రహించి తనే తప్పుకోవడానికి అంగీకరించాడు. ఆయన దేశయాత్రలు చేసివస్తానని వెళ్లిపోయి ఆరునెలలయింది. కాని నాభార్య ఆయనయడల ద్వేషం వహించింది, కాని సహనం చూపించలేదు. ఆమెలోని కక్షమూలంగానే నాకు నాన్నను బ్రతికుండగా చూసే అవకాశం పోయింది.'

'అంటే ?'

'నాన్నదగ్గరనుంచి వచ్చిన వుత్తరాలూ టెలిగ్రాములూ అన్నీ నాకందకుండా దాచేసి చించేసింది. ఆఖరి టెలిగ్రాము మాత్రం ప్యూను గంగయ్య, ఆవిడకు తెలియకుండా నాకే తీసుకువచ్చి ఇచ్చాడు. అందుకే, సకాలానికి రాలేక ఇప్పటికి వచ్చాను' అన్నాడు.

అది విన్న నాకొక కనువిప్పయి నట్లయింది. అంతవరకూ నేను నా తల్లిదండ్రుల చేతులలో కీలుబొమ్మలా పెరిగాననీ, అందువలన నాజీవితాన్ని సరిదిద్దుకో లేక పోయాననీ విచారిస్తూండేవాణ్ణి. తన జీవితాన్ని స్వేచ్ఛగా మలచుకున్న సోమనాథాన్నిచూసి, అతని అదృష్టానికి ఈర్ష్యచెందేవాణ్ణి కాని అనుకోకుండా తటస్థించిన ఈ సంఘటనవలన. నేనూ సోమనాథమూకూడా విధిచేతిలోని కీలుబొమ్మలమనే సత్యం గ్రహించాను.

మళ్ళీ సోమనాథం అన్నాడు "ఆరోజు నిన్ను నిర్లక్ష్యంగా పొమ్మని అవమానించాను. దానికి ఎంతమాత్రం నొచ్చుకోక నన్నింకా స్నేహితుడిగానే గౌరవిస్తున్నావు. నువ్వు జీవితంలో పైకిరాలేక పోవడానికి నీలో తగినంత స్వార్థం లేకపోవడమే కారణం. కానీ అందుకు విచారించవద్దు. మనిషిలో హృదయాన్నత్యమే అన్ని పదవులకన్నా విలువైనది. చిన్నతనంలో డబ్బుకు పేదవాణ్ణై నీ ఆశ్రయంలో బ్రతికాను. ఇప్పుడు సహృదయతలో పేదవాడ్నై నీముందు నిలబడుతున్నాను. అందుకే నా రాక్షసత్వాన్ని క్షమించమని అడుగుతున్నాను. నువ్వు క్షమించకపోతే నాన్న ఆత్మకు శాంతి వుండదు" అని కన్నీరు కార్చాడు.

అతని మాటలు వింటూంటే అంతవరకూ వ్యర్థం అనుకుంటున్న నా జీవితానికి కొత్త అర్థం స్ఫురించింది. అంతవరకూ,

కలెక్టరుగా కన్పించిన సోమనాథంలో, చిరుగునిక్కర్ల చిన్ననాటి స్నేహితుడు కన్పించాడు. ఎంతైనా మనిషి, మనిషే ననిపించింది. ఎన్నో వేషాలూ, ఎన్నో పైపూతలూ, ఎన్నో నటనలూ తెచ్చిపెట్టుకున్నప్పటికీ వాటన్నిటి వెనకాలా దాగున్న మానవత్వం బయటపడే సమయంవస్తుంది అతని నిజస్వరూపము తెలుస్తుంది. తన నిజస్వరూపం చూపించే అద్దమే ఎదుటివాడిలోని మానవత్వం. ఎదుటివ్యక్తి ఒక మంచిపని చేస్తే మన మనసు ఆమంచి పనిని చేయించిన మన స్తత్వం అద్దంగా చేసుకుని తన ప్రతిబింబం చూడాలని ఆశిస్తుంది. సోమనాథానికి, నేను చేసిన పనితో తన నిజస్వరూపం చూసుకునే అవకాశం కలిగింది
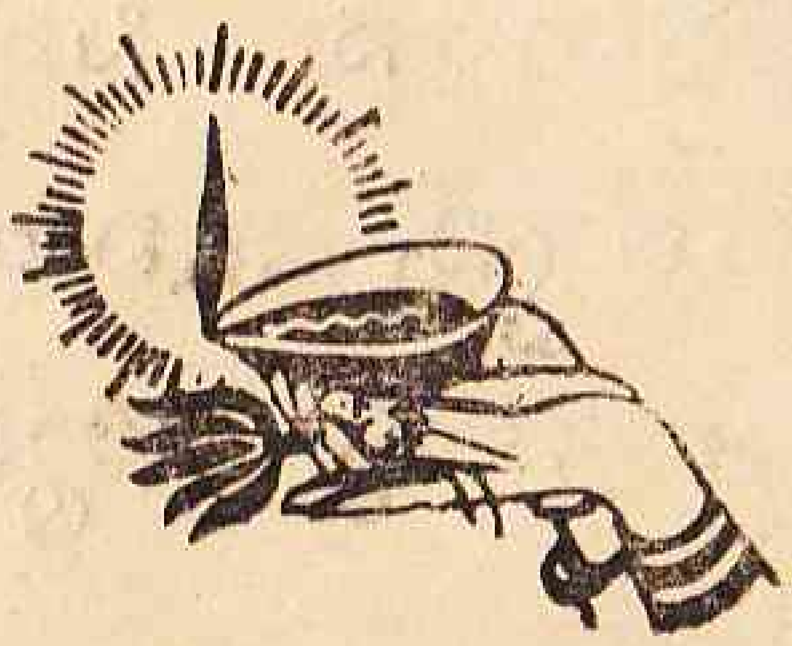
'ఛ ఛ! మనలో మనకి క్షమాపణలేమిటి నీమీద నాకెప్పుడూ కోపం లేదు' అని అతనికళ్లు తుడిచి కారెక్కించి పంపించేశాను' నేను మామయ్య ఇంటివైపు సాగిపోయాను.